

Inspiratie n.a.v. themabijeenkomst segregatie in het onderwijs op 20 april 2021.

Deze notitie geeft verkort de uitkomsten weer van een themabijeenkomst GOAB onderwijssegregatie. Hieraan namen circa 30 beleidsambtenaren deel, die actief zijn op dit thema.

Introductie

In deze bijeenkomst zijn inzichten en handvatten gegeven voor de ontwikkeling van beleid om segregatie tegen te gaan en gelijke kansen voor ieder kind te bevorderen. Dit is gedaan vanuit de [beleidsagenda tegen onderwijssegregatie](#). Daarnaast richtte de bijeenkomst zich op het vergroten van de bewustwording in 'wat werkt' in het (voor)schoolse veld en gemeentelijk beleid om segregatie tegen te gaan.

Uitgangspunten

Uit een inventarisatie bleek dat het uitgangspunt en de vragen van de deelnemende gemeenten heel divers waren. De volgende aspecten kwamen naar voren:

- Er was veelal nog geen concreet beleid geschreven voor het tegengaan van segregatie. Ze waren wel aan het nadenken over hoe dit kan worden vormgegeven en daarom op zoek naar inspirerende voorbeelden van andere gemeenten.
- Gemeenten vroegen zich af hoe zij de doelgroep (scholen, kinderopvang) kunnen bereiken en hoe dit als gezamenlijke opdracht kan worden opgepakt.
- Verschillende (kleine) gemeenten vroegen zich af in hoeverre segregatie een rol speelt binnen hun gemeente en hoe dit te herkennen en/of te meten is.

Tijdens de bijeenkomst is op deze punten antwoord gegeven aan de hand van verschillende onderwerpen: bonding & bridging, de beleidsagenda tegen onderwijssegregatie, een vertaalslag naar de praktijk en kennisuitbreiding vanuit de wetenschap. Tijdens break-out sessies hebben gemeenten ervaringen en vragen gedeeld.

Om segregatie effectief tegen te gaan is het belangrijk om te beginnen bij het jonge kind. Zoals te zien is in een fragment uit [Wit is ook een kleur van Sunny Bergman](#), ervaren kinderen op jonge leeftijd al onbewust wie er wel of niet succesvol worden, afhankelijk van de huidskleur. Het is belangrijk dat kinderen met verschillende achtergronden elkaar jong ontmoeten. De professional heeft een essentiële rol in alle kinderen het gevoel geven dat ze erbij horen, ongeacht hun achtergrond. Dit kan worden vormgegeven door de kinderopvang en scholen in te richten als een oefenplaats voor democratisch burgerschap.

Bonding & bridging

Op hele jonge leeftijd merken kinderen al verschillen op, zoals bijvoorbeeld te lezen is in [dit artikel](#). Kinderen leren vervolgens uit hun omgeving hoe ze op deze verschillen kunnen reageren: open of terughoudend. Door contact met anderen, oftewel verbondenheid, komen ze verschillen tegen en leren ze hiermee omgaan.

[Putnam](#) onderscheidt hierin twee processen, namelijk bonding en bridging. Dit zijn twee verschillende soorten verbondenheid met anderen. **Bonding** is het contact maken met soortgelijken. De ontwikkeling van een kind wordt gestimuleerd door het omringd zijn door een netwerk. Corona heeft een groot effect op bonding. De netwerken van mensen worden kleiner waardoor de eenzaamheid onder jongeren groeiende is. Door het sluiten van kinderopvang en scholen komen kinderen niet meer in contact met hun groepsgenoten.

Daarnaast is **bridging** noodzakelijk voor gezonde groepsvorming en democratie. Bridging is het contact maken met *de ander*. Dit hangt samen met de contacthypothese. Volgens de contacthypothese kunnen vooroordelen verminderd worden door anderen te ontmoeten. Om mensen te laten netwerken met anderen, zijn er landelijk al veel verschillende initiatieven opgezet. Groepen bij elkaar zetten leidt niet altijd tot succes, maar een gezamenlijk doel werkt hier wel aan mee.

Netwerken met soortgelijken: bonding
Netwerken vanuit diversiteit: bridging

Juist de combinatie van bonding en bridging zorgt voor bijzondere ontmoetingen. Omdat je hier op jonge leeftijd al mee begint, is het belangrijk dat gemeenten deze processen bij het jonge kind al goed in de gaten houden.

Beleidsagenda tegen onderwijssegregatie

In grote en middelgrote gemeenten in Nederland neemt segregatie op basis van sociaaleconomische status (SES) toe. Er zijn gesegregeerde wijken en scholen met als gevolg dat er minder bridging plaatsvindt tussen (groepen) kinderen. De vraag is dan ook hoe je ervoor kunt zorgen dat scholen een goede afspiegeling van de samenleving gaan vormen. Dit is een vraag die landelijk ook steeds meer in de media terug te zien is, denk hierbij bijvoorbeeld aan de [documentaire Klassen](#). Hierin wordt bijvoorbeeld het belang van hogere verwachtingen van kinderen voor kansengelijkheid benadrukt.

Om het onderwijs vorm te geven als een ontmoetingsplek voor kinderen met verschillende achtergronden, heeft het ministerie vijf groepen maatregelen vastgelegd in de beleidsagenda tegen onderwijssegregatie. Tijdens de bijeenkomst is kort de context voor deze beleidsagenda geschetst, waarna de verschillende aspecten verder zijn bekeken aan de hand van een praktijkvoorbeeld, namelijk de gemeente Weert.

Wat staat er op de beleidsagenda tegen onderwijssegregatie?

De vijf groepen maatregelen van de beleidsagenda tegen segregatie worden op [de website van de Gelijke Kansen Alliantie](#) toegelicht aan de hand van voorbeelden. Hieronder worden de vijf groepen maatregelen kort samengevat:

1. Samen afspraken maken
 - Gelijke Kansen Alliantie uitbreiden
 - Lokale Educatie Agenda uitbreiden
 - Centraal aanmeldbeleid scholen opstellen
2. Gelijk speelveld creëren
 - Helderheid in het toelatingsbeleid
 - Informatievoorziening aan ouders
3. Wijk en school verbinden
 - Ouderinitiatieven
 - Vriendschapsscholen
4. School anders inrichten
 - Niveau-overstijgende lessen in het voortgezet onderwijs
 - Dakpanklassen of brede brugklassen
 - Differentiatie op school
5. Kennis opbouwen
 - Monitoring
 - [Kenniscentrum Gemengde Scholen](#)

Voorbeelden landelijke en lokale maatregelen

Er zijn verschillende (landelijke) interventies, die zich bezighouden met een centraal aanmeldsysteem voor scholen. Tijdige informatieverstrekking van ouders is hierbij van belang zodat zij hun kind(eren) op tijd bij een school aanmelden.

Op lokaal niveau kunnen er ook binnen een gemeente maatregelen worden genomen. Er kan bijvoorbeeld gekeken worden naar welke initiatieven er al zijn en uitgebreid kunnen worden. Het gaat er hierbij om dat er sprake is van een goede samenwerking en gezamenlijke ambities. In de LEA is segregatie een verplicht onderwerp op de agenda. Hier wordt ook door de inspectie op gecontroleerd.

Vertaalslag naar de praktijk - Gemeente Weert

Riek Klaessen (beleidsadviseur Onderwijsachterstanden en Preventief jeugdbeleid) vertaalde de vijf groepen maatregelen van de beleidsagenda tegen onderwijssegregatie naar de praktijk. Zij vertelde hoe het beleid tegen segregatie in de gemeente Weert in de afgelopen jaren is vormgegeven.

1. Samen afspraken maken tussen gemeenten en schoolbesturen om onderwijssegregatie tegen te gaan

Het is volgens Riek van belang dat er op lokaal niveau goed wordt samengewerkt en segregatie in samenhang met andere onderwerpen wordt gezien. Hiervoor is een lange adem nodig waarbij je je focust op wat je wel kunt realiseren. Het aankaarten van segregatie is een eerste stap waarbij scholen of kindcentra elkaar moeten willen ondersteunen. Tijdens de LEA wordt dit onderwerp besproken. Afspraken voor de LEA vorm je door met de verschillende partijen om de tafel te gaan zitten. Hierbij is het van belang om gezamenlijke doelen met elkaar op te pakken.

Financiële middelen zijn volgens Riek nuttig in gesprekken met scholen. Tijdens de LEA helpt het om te illustreren dat het grootste budget naar het beste plan gaat. Ook door scholen aangereikte initiatieven kunnen gefinancierd worden. Hierbij wordt vooral naar onderliggende intrinsieke motivatie gekeken. Bij nieuwe ideeën moet men zich altijd afvragen of het helpend is voor alle kinderen. Het motto in de gemeente Weert is daarom ook *geen kind tussen wal en schip*.

2. Gelijk speelveld creëren zodat elk kind terecht kan komen op zijn of haar plaats in het onderwijs

In de gemeente Weert is geprobeerd het onderscheid tussen gezinnen die toeslag krijgen en gezinnen die dit niet krijgen te verkleinen. Dit is gedaan door gezinnen met kinderen tot 8 jaar, die geen toeslag krijgen, een dagdeel BSO aan te reiken. Ook het informeren van ouders is hierbij gebaat. Het informeren over bijvoorbeeld zomeractiviteiten heeft een groter bereik via de BSO.

3. Wijk en school verbinden zodat verschillende groepen kinderen uit de wijk elkaar binnen het onderwijs ontmoeten

Riek gaf aan dat vanuit de gemeente de schoolbesturen en kinderopvang om hulp zijn gevraagd bij het samenbrengen van de verschillende culturen van de organisaties. Hierbij is het van belang om als gemeente naast de manager van de kinderopvang te staan. Onder andere om naar ouders en leerkrachten uit te dragen dat het een gezamenlijke opdracht is.

Daarnaast proberen ze in Weert wijkscholen zo aantrekkelijk mogelijk te maken, bijvoorbeeld door middel van activiteiten en projecten voor kinderen. Maar ook door middel van goede resultaten en een goede uitstraling. Dit nodigt ouders ook uit om voor een wijkschool te kiezen.

4. School anders inrichten om verschillende groepen kinderen aan te trekken en ze langer samen onderwijs te laten volgen

De Gelijke Kansen Alliantie (GKA) gaf de gemeente ook de mogelijkheid om met financiële middelen een aantal zaken te sturen. De GKA kan dus bewust ingezet worden voor het geven van een impuls. In de gemeente Weert is het geld van de GKA bijvoorbeeld in het voortgezet onderwijs gebruikt voor het organiseren van NT2 lessen die plaatsvonden op dezelfde locatie als het reguliere onderwijs. Zo was er zo veel mogelijk menging tussen NT2 leerlingen en reguliere leerlingen.

Andere initiatieven zijn bijvoorbeeld het inzetten van IMC basis, vanuit waar kinderen kennis maken met verschillende vakgebieden. Of het initiatief *leren voor het leven*, waarbij ouders van kinderen komen vertellen over hun beroepen.

5. Kennis opbouwen om erachter te komen wat het beste werkt tegen segregatie in het onderwijs

Riek gaf aan dat het lastig is om de effecten van preventie te laten zien. Zij gaf als tip om naast data ook gebruik te maken van bijvoorbeeld cijfers op het gebied van schooluitval of het niveau van de doorverwijzingen naar het voortgezet onderwijs. Ook daarin zie je effecten van preventie.

Ervaringen vanuit gemeenten

Uit onderlinge gesprekken tussen medewerkers uit verschillende gemeenten kwamen de volgende inzichten:

- Voor de samenwerking werkt het bevorderend om goede contacten te hebben met scholen, kinderopvang en andere betrokkenen zoals CJG en welzijnswerk. Zoek daarin naar de kansen. De focus moet liggen op een gezamenlijke aanpak waarbij iedereen deelneemt. Wisselingen van gemeentelijke ambtenaren beïnvloeden het verloop van een gezamenlijke aanpak. Minder wisselingen van gemeentelijke ambtenaren maken binding tussen partijen mogelijk en geven een gezicht aan het beleid van gemeenten. Dit betekent bijvoorbeeld ook dat lijnen tussen gemeenten en scholen korter zijn, er meer vertrouwen is en afspraken sneller gemaakt kunnen worden.
- Segregatie is niet een losstaand onderwerp, maar een onderwerp dat veel raakvlakken heeft. Daarnaast gaat segregatie niet alleen over etniciteit, maar vooral ook over de SES van de ouders. Ook in dorpen komt dit aan bod. Denk hierbij aan uitsluiting door armoede (uitstapjes).
- Via het CBS zijn de verwachte onderwijsachterstanden in een wijk zichtbaar. Scholen kunnen inzicht bieden in de risico's op achterstanden binnen de school. Zo kan gekeken worden of dit overeenkomt met de achterstanden in de wijk. Dit kan ook helpen om het gesprek aan te gaan met scholen. Daarnaast is via de GKA een link op te vragen waarbij onder andere de onder advisering van het PO naar VO zichtbaar is in delen van een gemeente. Voor meer informatie hierover, volg [deze link](#).

Kennisuitbreiding wetenschap

Uit internationaal onderzoek blijkt dat een verwelkomend systeem waarin diversiteit niet alleen erkend wordt, maar gezien wordt als van toegevoegde waarde van belang is voor de ontwikkeling van het kind (onder andere: Paul Leseman). Daarnaast is het belangrijk om de stem en ideeën van kinderen op te halen voor de ontwikkeling van beleid tegen segregatie. Jonge kinderen zijn, indien zij hierin goed worden begeleid, zelf al in staat om aan te geven wat belangrijk voor hen is. Probeer scholen dus in te richten als plek waar kinderen mede-eigenaar van zijn. Belangrijk is hierbij:

- Een inclusief, multicultureel en kindgericht klimaat;
- De betrokkenheid van ouders;
- Een sterke verbinding tussen de wereld van kinderen thuis en op de locatie.

Ander onderzoek laat zien dat er tussen landen verschillen zijn in de opvattingen van VVE professionals over diversiteit en meertaligheid (onder andere: Pauline Slot). De waarderende houding ten aanzien van andere culturen en talen is bijvoorbeeld in Engeland relatief hoog, terwijl in Nederland de waardering relatief laag is. Dit lijkt ook samen te hangen met hoe diversiteit gewaardeerd wordt op verschillende lagen in een land. In Engeland wordt diversiteit bijvoorbeeld heel expliciet in het nationaal curriculum opgenomen. Op internationaal niveau zie je een patroon: als er op verschillende lagen in het beleid expliciet aandacht is voor een waarderende houding t.a.v. verschillende culturen en talen, zie je dat ook terug in de waarderende houding van medewerkers op de werkvloer.

Eén van de gemeenten bood een praktijkvoorbeeld van hoe het opgroeien van kinderen in een meertalige omgeving meegenomen kan worden op gemeentelijk niveau. Deze gemeente heeft in een kernteam het 'Uitvoeringsplan Taal, Opvoeden en Onderwijs, - 9 maanden tot 12 jaar' opgesteld. Dit kernteam bestond niet alleen uit de GGD, kinderopvang en scholen, maar ook de gemeente en de sociale wijkteams. In het kader daarvan heeft het kernteam ook een visie opgesteld met betrekking tot kinderen die in een meertalige omgeving opgroeien. Deze visie is na te lezen in het document 'De optimale taalontwikkeling van het meertalige kind' dat in de namailing van deze bijeenkomst is opgenomen.

Conclusie

Het tegengaan van segregatie is een urgente zaak. Wordt segregatie niet aangepakt, dan wordt de afstand tussen kinderen alleen maar groter. Daarom zou dit onderwerp een prominente plaats moeten hebben in het gemeentelijk beleid. Het tegengaan van segregatie is daarnaast een gezamenlijke taak voor iedereen. Het bouwen van bruggen staat hierin centraal. Kinderen leren namelijk omgaan met verschillen door op jonge leeftijd in contact te komen met anderen. Door gemeenten werd geconcludeerd dat het belangrijk is om naar het bevorderen van diversiteit te kijken in plaats van naar het tegengaan van segregatie.